

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

A Bécsi Egyetem magyar nemzetének, azaz a *natio Hungaricának* a 17. században tartott, Szent László tiszteletére elmondott beszédei

A Bécsi Egyetem alapítása pillanatában (1365) négy úgynevezett „nemzetre” oszlott. (Ezek végleges rendje az egyetem újjászervezésekor, 1384-ben szilárdult meg.) Ezek az osztrák (*natio Austriae*), a magyar (*natio Hungarica*), a szász (*natio Saxonica*) és a rajnai (*natio Rhenensium*) voltak. Természetesen mindegyik választott magának egy égi pártfogót, vagyis egy szentet, akinek különleges kapcsolata volt az illető nemzettel. Ilyen volt például a szászoknak Szent Móric, az ókeresztény vértanú. A magyar nemzet mint testület 1404 óta statútumai szerint, anyakönyvi rögzítéssel 1414 óta Szent László királyt választotta patrónusául, és így a László-napot, azaz a szent király halálának, egyben égi születésének dátumát, június 27-ét ülte meg. (Elég csak néhány szóban emlékeztetni arra, hogy ezek a nemzetek a szó etnikai értelmében vegyesek voltak, hiszen állami területre vagy régióra vonatkoztak, így például – mielőtt létrejött volna később a cseh nemzet is – a csehek, a lengyelek, valamint még a poroszok is a magyar nemzet részét képezték egyetemi szempontból. Nem beszélve azokról az etnikum és nyelv szerint nem magyaroknak számító, de Magyarországon élő népek fiairól, mint a szlovákok, a németek vagy a Magyarországgal társországi kapcsolatban álló Szlavóniából és Horvátországból érkezett diákokról.) Előbb Schrauff Károly dolgozta fel a 16. század első feléig a Bécsi Egyetem magyar hallgatóira vonatkozó anyakönyveket, és ezen belül az említés szintjén számba vette a Szent László-napi ünnepi beszédek¹, majd az összes megmaradt középkori változatot a Szent László-beszédekből kommentárral Madas Edit adta ki. Egy beszédet az Ausztriában élő Hajdú István közreműködésével közölt.² Ebből az egész szövegcsoporthoz két oráció feltétlenül a bécsi Szent László-ünnepen hangzott el: az egyik a kiadásban a 13-as számot viselő, egy müncheni kódexben található sermo, a másik pedig a 22-es számú beszéd, az egyik dátuma valószínűleg 1473, a másiké valószínűleg 1462.

¹ *A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig*, kiad. SCHRAUFF Károly, Bp., MTA, 1902.

² MADAS Edit–HORVÁTH Zoltán György, *Középkori prédikációk és falképek Szent László királyról*, benne: MADAS Edit, *Középkori prédikációk Szent László királyról, Sermones de Sancto Ladislao rege Hungariae*, közrem. HAJDÚ István, Bp., Romanika, 2008. Vö. MADAS Edit, „*Szent László királynak innepéről*”: Az Érdy-kódex László-napi beszédének forráselemzése = *Athleta patriae: Tanulmányok Szent László történetéhez*, szerk. MEZEY László, Bp., Szent István Társulat, 1980, 73–82; Uő, *Szent László, a bécsi egyetem magyar nációjának patrónusa*, „*Bécsi egyetemi beszédek*”, Arrabona, 2008, 46/1, 85–92.

A budapesti Országos Széchényi Könyvtár, vagyis a Nemzeti Könyvtár gyűjteményében található egy olyan kolligátum, amelyet valaki a 18. században állított össze, és különös módon harminc kinyomatott beszédet tartalmaz Szent Lászlóról mint a magyar *natio* védőszentjéről, és további harmincat Szent Móricról mint a szász nemzet patrónusáról. Az eredeti tulajdonos biztosan magyar volt, mivel a szász nemzeti beszédek között több olyan beszédet is fölvetett, amelyet magyar anyanyelvű szónokok adtak elő, ugyanúgy ahogyan a *natio Hungarica* ünnepére is készültek beszédek szászoktól, németektől és még egy porosztól is! A hajdani gyűjtő magyar voltát ékesen tanúsítja az is, hogy az 1681-ben készült beszéd címlapját, amelyet gyönyörű rézmetszet ékesít, leválasztotta az eredeti nyomtatványról, és az egész gyűjtemény címlapjának tette meg. A szakirodalom egészen a legutóbbi időig csupán egyetlen beszéddel foglalkozott ebből a gyűjteményből, mert pont e gyűjteményből, amely Jankovich Miklós hatalmas magánkönyvtárából került adományból a magyar nemzeti könyvtárba a 19. század elején, vált ismertté az az egyetlen példány, amely a legnagyobb 17. századi költő és politikai gondolkodó, gróf Zrínyi Miklós első művét megőrizte. Ez az oráció Szent László tiszteletére íródott, és mint az író műveinek kritikai kiadója, Kulcsár Péter bebizonyította, a beszéd valóban az akkor még 17. évében járó diák munkája, nem pedig – mint igen sok esetben előfordult ebben a műfajban – azé a professzoré, aki az adott évben a *natio Hungarica* prokurátora volt.³ (Ezek a jezsuita professzorok nem okvetlenül voltak rétorok, hanem lehettek akár teológusok, akár matematikusok is.)

Legújabbán egy szlovák tudós, Svorad Zavarský publikált egy érdekes tanulmányt egy másik gyűjteményről, amely azonban nem későbbi kolligátum, hanem egykorú nyomtatott gyűjtemény. Ezt az a jezsuitáknál tanuló diák állította össze, aki egyúttal a gyűjteménybe fölvetett utolsó oráció szerzője is, vagyis Ignatius Franciscus Xaverius Cetto. A mű 1693-ban jelent meg Bécsben, Andreas Heyingernél az egyetemi nyomdában, és címe: *Virtus Coronata divae Ladislai I. Hungariae regis, inclytae Nationis Hungaricae tutelarioris*.⁴ Harminckilenc dicsőítő beszédet tartalmaz, valamennyi a bécsi Szent István-székesegyházban hangzott

³ ZRÍNYI Miklós Összes művei, *Prózai munkák*, kiad. KULCSÁR Péter, Bp., Akadémiai, 2004, 248–260.

⁴ *Virtus Coronata Divae Ladislai I. Hungariae Regis, Inclytae Nationis Hungaricae Tutelarioris, Tringinta novem Orationibus Panegyricis per annos XXXIX.* in Basilica Divi Stephani Proto-Martyris Viennae celebrata, ab Augustissimo Leopoldo I. Magno Caesare ab anno M DC LV. die 27. Junii Divo Ladislao I. Sacra Trigesimum nonum Regni Apostolici annum auspicante conservata, in Augusto Josepho I. Leopoldi Magni Filio a Divo Ladislao I. Trigesimo nono Hungariae Rege propagata, atque Eminentissimo ac Reverendissimo S. R. E. Cardinali ac Principi Leopoldo a Kolloniz oblata sub Adm. R. P. Andrea Schwellengribel, Ord. Min. S. Francisci Conventualium, AA. LL. & SS. Theol. Doctore Studii Generalis ad S. Cruc. Regente, Inclytae Nationis Hungaricae p. t. Procuratore. A Praenob. Oratore Ignatio Francisco Xaverio Cetto, Eloqu. Studioso. Die XXVII. Junii Anno M DC XCIII. Typis Andreae Heyinger, Univ. Typogr. (RMK III, 3792).

el 1655-től 1693-ig, Szent László napján.⁵ Zavarský tisztázza azokat a rendkívül tanulságos számmisztikai összefüggéseket, melyek révén a szerzőnek sikerült kimutatni azt, hogy milyen szépen harmonizálnak egymással azok a számok, amelyek meghatározzák az 1655-ben, éppen Szent László-napján Pozsonyban királlyá koronázott I. Lipót császár születésének és uralkodásának éveit, azokkal a számokkal, amelyek egyrészt Szent László uralkodásának éveire, másrészt Lipótnak a Szent László után a magyar királyok sorában betöltött számára vonatkoznak. (Ez úgy lett harminckilenc, hogy egy megkoronázott, de kétéves korában elhunyt és trónra sosem került királyt, II. Lászlót szándékosan kihagyták a listából.) Mindenesetre megdöbbenő, hogy Lipótot éppen Szent László napján koronázták magyar királlyá, és így még egyértelműbb lesz, hogy Lipót egy valóságos, megtestesült és újra földre szállt Szent László, nem beszélve már szintén magyar királlyá koronázott fiáról, I. Józsefről. Mert három a magyar igazság, azaz „omne trinum est perfectum”, ahogyan latinul formulázták ezt a pithagoreus és kabbalisztikus eredetű elvet, amelyből természetesen a magyar közmondás is származik. A pozsonyi professzor, Zavarský elsősorban azzal viszi előre a kutatást, hogy kimutatja a mintegy fél évszázad alatt keletkező beszédek közös retorikai forrásait és szerkesztésmódját. Mivel ezt ő részletezi, most elég arra utalnunk, hogy a számba jöhető legfőbb tekintélyek a francia jezsuita François Pomey (1615–1673), továbbá Vincent Houdry (1631–1729). Foglalkozik továbbá az ideológiai háttérrel, ezen belül a Mária-kultusszal is, nem beszélve a Szent László tiszteletére a történetírókból, valamint a liturgikus szövegekből és a legendákból vett adatokkal operáló régebbi költeményekről. Ezek közül megemlíti a legfontosabbat, a lengyel humanista Paulus Crosnensis Ruthenust (cc. 1470–1517), aki élete egy részét Magyarországon élte le. Nem foglalkozik azonban az egyes beszédek történelmi és politikai háttérével, jelezve, hogy ez további kutatást igényelne. Csupán egyetlen párhuzamra mutat rá a magyar jezsuita Tarnóczy István *Rex admirabilis* című, az Emanuele Tesauro-féle stylus lapidaribus írott könyvére, amelynek tárgya természetesen Szent László élete és szentsége.⁶

A gyűjteményből négy beszédet választottam ki, a következőkben ezeket kissé részletesebben próbálom megvilágítani. Az köti őket össze ugyanis, hogy mind a négyet herceg Esterházy Pál egy-egy fia mondotta, a hercegnek négy házasságából huszonegy gyermeke született, ezek legtöbbször azonban még gyermekként elhunyt. A fiatalok megért és végzett fiai közül, akik ezeket a beszédeket írták,

⁵ Svorad ZAVARSKÝ, *Some Notes on I. F. X. Cetto's Collection of Thirty-Nine Panegyrics on St. Ladislav (Vienna, 1655–1693) = Slovakia and Croatia, Historical Parallels and Connections (until 1780)*, ed. by Martin HOMZA, Ján LUKAČKA, Neven BUDAČ, Bratislava–Zagreb, Filozofická fakulta Univerzity Komenského – Filozofski fakultet Vseučilišta u Zagrebu 2013, 372–380.

⁶ Vö. SZÖRÉNYI László, *Tarnóczy István Szent István-életrajza, a „lapidáris stílus” remekműve = „Hol vagy István király?”: A Szent István-hagyomány évszázadai*, szerk. BENE Sándor, Bp., Gondolat, 2006, 148–156.

csak egy élte túl 1743-ban elhunyt atyját. Azért alkalmas e négy Esterházy gróf (Esterházy Pál csak 1681-ben kapta meg a hercegi címet, azt pedig még később engedélyezték neki, hogy ez a cím tovább örökíthető legyen férfi leszármazottjai között az apját túlélő legidősebb fiú révén) beszéde, mert valamennyien tükrözik atyjuk politikai elgondolásait, terveit, amelyek kivétel nélkül külpolitikai értelemben is veendő, mert nem csupán Magyarország új berendezkedésére irányultak, hanem erőteljes külpolitikai vonatkozásaik is voltak. Úgy akarták befolyásolni Lipót, illetve legnagyobbbrészt német, cseh és olasz tanácsosai politikáját, hogy a hosszú és folyton prolongált békeszerződés helyett ne a XIV. Lajos politikájával törődjék, hanem végre összpontosítsa erejét a török kiverésére, Magyarország helyreállítására, és a hajdani melléktartományok, azaz a Balkán felszabadítására, gyakorlatilag a Bizánci Birodalom helyreállítására. Ezt az irányzatot még maga Zrínyi Miklós dolgozta ki, akinek 1664-es, vadászbaleset miatt bekövetkezett hirtelen halála után Magyarország legelőkelőbb arisztokrata tisztségviselői egy mozgalmat alapítottak, amelyet a hagyományos szakirodalom a nádorról, Wesselényi Ferencről elnevezve Wesselényi-összeesküvésnek nevez. Ennek a vége az lett, hogy egy erőtlen észak-magyarországi és egy másik erőtlen, horvátországi lázadás leverése után, egyéves vizsgálat során kivégezték a horvát bánt, Zrínyi Pétert, Miklós öccsét és sógorát, Frangepán Ferenc grófot, az ország bíróját Nádasdy Ferencet, Magyarország legnagyobb műgyűjtőjét, egy Bónis Ferenc nevű köznemest, egy 90 év körül járó cseh fanatikus látnokot és egy stájer katonatisztet. Még több tucat embert ítéltek halálra, de ezek legnagyobbbrészt megúszták.⁷ A két főbűnös hatalmas pénzösszegek lefizetése után mentesült: I. Rákóczi Ferenc választott erdélyi fejedelem, és – mint a legutóbbi időkben kiderült – az akkor még gróf és főkapitány Esterházy Pál. Őröla csak az utóbbi években kezdtek el úgy írni a történészek mint komoly politikai tervezőről és európai látókörű külpolitikusról, nem pedig csak mint költőről, mecénásról, vallási könyvek szerzőjéről, zeneszerzőről stb.⁸

A négy beszéd tehát Szent László példája ürügyén Esterházy Pál királyeszményéről vall, vagyis arról, hogy szerinte Lipótnak hogyan illenék viselkedni ma-

⁷ PAULER Gyula, *Wesselényi Ferenc nádor és társainak összeesküvése*, Bp., MTA, 1876, I–II.

⁸ Vö. elsősorban BARANYAI Béla, *Az örökös királyság eszméje 1655–1687 és Esterházy Pál = Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére, 1933. október 7.*, Bp., Sárkány-nyomda Részvénytársaság, 1933, 84–109; IVÁNYI Emma, *Esterházy Pál = ESTERHÁZY Pál, Mars Hungaricus*, s. a. r., ford., jegyzetek és kísérő tan. IVÁNYI Emma, bev., szerk. HAUSNER Gábor, Bp., Zrínyi, 1989, 429–463; G. ETÉNYI Nóra, *Német hírek – magyar törekvések: A magyar főméltóságok török elleni politikája az 1663–1664-es német újsághírekben = R. Várkonyi Ágnes Emlékkönyv születésének 70. évfordulója ünnepére*, szerk. TUSOR Péter, RIHMER Zoltán, THOROCZKAY Gábor, Bp., ELTE BTK, 1998, 346–357, 429–463; FAZEKAS István, *Esterházy Pál nádor és a család történet*, Századok, 2009/4, 905–917; *Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás: Egy 17. századi arisztokrata-életpálya a politika és a művészet határvidékén*, szerk. Ács Pál, a szerk. munkatársa BUZÁSI Enikő, Bp., reciti, 2015.

gyar királyi mivoltában. Lássuk az elsőt, amelyet Esterházy Miklós Antal írt, az ifjú gróf akkor már Sopron megye főispánja volt, holott még épp csak a retorikát hallgatta az egyetemen, 1672-ben, azaz egy évvel az összeesküvés leleplezése után. (Megjegyzendő egyébként, hogy Cetto az eredeti nyomtatványokon kisebb változtatásokat hajtott végre, például mindenhol elhagyta a tulajdonképpeni orációt megelőző ajánlásokat, ezért minden további vizsgálatnak az eredeti nyomtatványokból kell kiindulnia.)⁹ Ebből az ajánlásból, amelyet magához a császárhoz, Lipóthoz intézett az ifjú szónok, kiderül, hogy mi az Esterházy, mondjuk így: család elképzelésének központja: Magyarország nem közönséges királyság, hanem Archiregnum, Szent László pedig Archirex. Tehát a császárnak, ha igazán méltóképpen akar viselkedni, akkor a Habsburg-házat fel kell emelnie, éppen magyar királyi címét mint segédeszközt felhasználva arra, hogy úgy uralkodjék az egész térség fölött, mint hajdanában Szent László tette, aki a néphagyományban, a krónikákban és a liturgiában a legnépszerűbb magyar király volt és maradt. Szent István mint első szent király emléke ehhez képest jóval inkább elhalványodott, és csak a 18. században, Mária Terézia alatt kapta vissza régi fényét. Idézzünk tehát az előszóból: „Maiestatis Vestrae Augustissima virtus hoc tempore effecit, ut pietate apostolicus, Potentia invictissimus Archi-Rex (quo nomine olim nuncupabantur Reges Hungariae) indiviso utrinque nexu pristinam Ladislai gloriam resuscitent.”¹⁰ Hogy minden félreértést elkerüljön, hozzáteszi, hogy ezen nem csak ő dolgozik, hanem édesatyja, sőt boldogult nagyatyja is így szolgálta a Habsburg dinasztiát. Magából a beszédből egyelőre nagyrészt hiányoznak a törökre tett utalások, viszont egyrészt visszafelé meg van hosszabbítva a méltó, Szent László által természetesen majd felülhaladandó pannóniai uralkodók sora a tartományban született római császárokig (Valentinianus, Valens, Gratianus), sőt utána még a rómaiakat kikergető hun Attila is. Ami pedig Szent László utódait illeti, Nagy Károlyt emeli ki, Zsigmondot és Mátyást. Hallatlanul érdekes, hogy Róbert Károlyt azért, mert szerencsésen megúszta a lázadó Zách Felicián törét, Zsigmondot pedig azért, mert túlélte a főúri lázadást, és a siklósi várból, fogságának helyéről is sikerült kiszabadulnia.

A második beszéd első kiadásának élén ékeskedett az a metszet, amelyet Zavorský is reprodukál cikkében, de magyarozatát félreértette, ugyanis azt hiszi,

⁹ Eredeti megjelenésének adatait ld. RMK III, 2585. Címe: Nicolaus Antonius ESTERHASI, Principis in Deum pietas, et populi in principem amor, prima regnorum felicitas, annuis honoribus D. Ladislai, regis Hungariae, inclytae nationis Hungaricae patroni [...], deferente R. P. Sigismundo Rukel [...], Viennae Austriae, V. Cal. Julii, MDCLXXII, Typis Joannis Baptistae Hacque. – A Cetto-féle gyűjteményben ld. 232–242. A deferens professzor, az általában használt helyesírással Sigismundus Ruckl, a magyar hallgatókat befogadó kollégium, a Pázmáneum régegne volt. Vö. Ladislaus LUKÁCS, *Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. I.*, IV, (1636–1683), Romae, IHSI, 1990, 272. – Megjegyzendő, hogy szerencsére mind a négy Esterházy-fiú által írott szónoklat eredeti kiadása megtalálható az interneten a Google Booksban.

¹⁰ ESTERHASI, *i. m.*, 3.

hogy ezek a címerek a Magyar Királyság nemzeti sokrétűségére utalnak. Holott ezeknek valójában pontos ikonográfiai programjuk van: Szent László feje fölött két angyal lebegtetti a Szent Koronát, hiszen a Hartvik-féle Szent István-legenda szerint két angyal hozta neki a pápától Rómából. Trónja mellett két erény áll, a Hit és az Igazság allegorikus alakjai, a Hit lábánál egy kis angyal Magyarország, az Igazság lába alatt egy másik kis angyal Csehország címerpajzsával. A többi címer pedig: Horvátország, Dalmácia, Bulgária, Szerbia, Lodoméria, Erdély, Szilézia, Lusatia (Lausitz), Morvaország. Majd folytatódik: Lengyelország, Moscovia, Görögország, Ázsia, Palesztina, Galácia, Szlavónia, Bosznia.

A beszédet 1681-ben Esterházy László Ignác, akkor már rátóti prépost és a teológiai karon hallgató, pontosan azon a napon mondta el, amikor édesapját a soproni országgyűlésen Magyarország nádorává választották.¹¹ Ez a rangemelés bizonyos értelemben véget vetett annak a terrornak és gyanakvásnak, amely a Wesselényi nádor által vezetett összeesküvés óta jellemezte a bécsi udvart a magyarok irányában. Hogy minden üldözésnek még nem volt vége, azt leginkább az tanúsítja, hogy a beszéd szövegében az ifjú teológus dicséri ugyan Lipótot, hogy tűzzel-vassal irtja az eretnekeket, miként Szent László is, de a királynak, ha igazán nagy akar lenni, a megbocsátást és a kompromisszumkészséget, mint keresztény erényt, is gyakorolnia kell. Mert persze vannak olyanok is, akik a vallást minden rossz kútfejének tekintik, és idézi Lucretius híres sorát: „Tantum religio potuit suadere malorum!” (*De rerum natura*, I, 80.) Nem beszélve arról, amikor rátér a nem éppen kegyességükről ismert német katonákra, gondolva a harcias királyra; itt ugyanis Lucanus-idézettel tiszteli meg Lipótot és hadvezéreit. „Religionem tamen ac fidem bellicoso in Principe, nunquam quaeritis illius memores: Nulla fides, pietasque viris, qui castra sequuntur.” (*Pharsalia*, X, 332.) (Egyébként ennek a beszédnek a megírását és előadását felügyelő prokurátor nem volt más, mint a tudós jezsuita Cseles Márton, aki először fedezte fel a Vatikáni Levéltárban a középkori Nagymagyarországra, vagyis a mai Baskíriára vonatkozó páratlan dokumentumot a domonkos Juliánus barát útjáról, de ezt mégsem publikálhatta, így a dicsőség egy későbbi utódjára, a piarista Desericzky Incére szállott.)¹²

¹¹ Az eredeti kiadás (RMK III, 3091): Ladislaus Ignatius ESTERHASI, Arcanum feliciter imperandi consilium, in sacra Hungariae corona redimito D. Ladislao per religionem feliciter gubernante, inclytae nationis Hungaricae patrono [...], deferente R. P. Martino Czeles [...], Anno qVo Leopoldo IMperante, hVngarlae PalatInVs sopronII InstaVratVr [=1681], Viennae Austriae, Typis Joannis Christophori Cosmerovij.

¹² A császárhoz intézett előszót ld. *uo.*, A2r–v. A deferens professzorról vö. VÁSÁRY István, *A jezsuita Cseles Márton és a Julianus-jelentés (A Magna Hungária- és a Jugria-kérdés történetéhez) = Középkori kútfőink kritikus kérdései*, szerk. HORVÁTH János, SZÉKELY György, Bp., Akadémiai, 1974, 261–275. Desericzkyről vö. JUHÁSZ Vince, *Desericzky Ince élete és művei*, [s. n.], 1915; SZÖRÉNYI László, *Hunok és nem csak jezsuiták: A magyar őstörténetírás hőskorából = Magyar őstörténet: Tudomány és hagyományörzés*, szerk. SUDÁR Balázs, SZENTPÉTERI József, PETKES Zsolt, LEZSÁK Gabriella, ZSIDAI Zsuzsanna, Bp., MTA BTK, 2014, 343–347.

A harmadik Esterházy fiú, aki tovább folytatja a családi beszédíró-hagyományt, az a gróf Esterházy Mihály, aki 1688-ban még retorikahallgató volt. Neki is egy történészt osztott a jó sors, vagy a papa mecénatúrája, vagyis az egyik legnagyobb jezsuita historikust, Hevenesi Gábort, aki először foglalkozott Magyarországon történeti forráskritikával. Meg is látszik ez a beszéden, mert tele van lábjegyzetekkel, köztük a legobskurusabb bizánci történetírók is szerepelnek, nem beszélve az összes magyar krónikásról, hagiográfusról és humanistáról. A beszéd címe árulkodó: *Regula regum amor et timor sive S. Ladislaus rex Hungariae, amore et timore gubernans*.¹³ Ezt a szónok a frissen, gyermekkorában királlyá koronázott I. Józsefnek ajánlja, annak a boldogító tudatában, hogy éppen nagy erővel folyik a Magyarországot és a reményeik szerint az egész Balkánt felszabadító oszmán-ellenes hadjárat. Tehát Szent László hajdani győzelmei a pogány kunok vagy besenyők ellen szinte bibliai értelemben előképeivé váltak Belgrád visszavételének, különös tekintettel arra, hogy annak idején Belgrádnál Szent László testvérével, Gézával, és akkor még tisztelt nagybátyjával, Salamonnal együtt a bizánciaktól vette vissza Nándorfehérvárt. Most pedig hihető, hogy egy éven belül Belgrád vissza fog térni a keresztény közösséghez (Christiana res publica), illetve Magyarország apostoli koronájához.¹⁴

A győzelem be is teljesedik: erről tanúskodik az utolsó tárgyalt beszéd, melynek szerzője Esterházy Gábor gróf (megjegyzendő: az eredeti kiadvány a nevet Eszterhasy alakban tartalmazza), aki még csak a poétai osztályt járja, és címe *Hungaria Triumphans*.¹⁵ Ez mintegy összefoglalja, és mintegy az eddig rejtett motívumokat is kibontva bővíti azt a követelményrendszert, amelyet az Esterházy-klán mint Magyarország vezető arisztokrata ereje lát üdvösnek a birodalom újjászervezésére, természetesen magyar alapokon. Így teljesedik ki a nyolc éve publikált címeres címlap üzenete is: Lipót most megteheti azt, amire hajdanában felkérték Szent László királyt, csak ő hirtelen halála miatt nem tudta végrehajtani, vagyis a keresztény hadjárat vezetését, a Szentföld felszabadítását, a pogányság birodalmának megtörését, és a teljes keleti birodalom, vagyis Bizánc visszavételét. (Moscovia, Szerbia és Bulgária címerének föltüntetése arra utal, hogy a derék

¹³ *Regula regum amor et timor, sive S. Ladislaus rex Hungariae, amore et timore gubernans, serenissimo Josepho I. Hungariae regi, archiduci Austriae, orbis delicio, etc. dicatus, ac Die 27. Mensis Junii Anno M. DC. LXXXVIII. [...] ab illustrissimo comite Michaelae Esterhazy de Galantha, etc. Rhetoricae Studioso, Deferente R. P: Gabriele Hevenesi, soc. Jesu, [...], Viennae Austriae, Typis Leopoldi Voigt (RMK III, 3493).*

¹⁴ Ld. az előszóban: *uo.*, A2r–v.

¹⁵ Az eredeti kiadás, amely természetesen szintén Szent László ünnepén, azaz 1689. június 27-én jelent meg, a következő címet viseli: *Hungaria triumphans, sive S. Ladislaus rex Hungariae victoriosus, [...] ab illustrissimo comite Gabriele Eszterhasy de Galantha, [...] Deferente R. P. Ambrosio Sembler e Soc: Jesu [...] Anno M.DC.LXXXIX. Mensis Junii, Die XXVII. Viennae Austriae, Apud Susannam Christinam, Matthaei Cosmerovii, Sac. Caes. Maiest. Typographi Aulici viduam (RMK III, 3548).*

szkizmatikus atyafiakat győzelem esetén majd illőképpen gatyába fogják rázni; azért merem itt ezt a frivol kifejezést használni, mivel ez is Lipót korából származik, vö. cseh nadrágot viselni, amely annyit jelentett akkor, hogy erővel szétzúzni egy ország függetlenségét, vö. a fehérhegyi csata utáni kivégzésekkel.)

Egy osztrák tudós, Walter Pohl, egy három éve publikált tanulmányában azt veszi górcső alá, hogy a középkori tradíció adatait és sugallatait hogyan használta ki a 19. században és a 20. század elején az osztrák birodalmi centrális történetírás és propaganda, illetve a vele szembeforduló egyes nemzeti történetírások.¹⁶ Természetesen a magyaron kívül sorra veszi a szlovák, a cseh, a horvát, a román történetírást is, egészen a szlovénig, amely talán a legbonyolultabb eset, mert ők népük eredetét a venétektől vezetik le. Őstörténeti fantázia és valódi történetírás keveredik a nacionalista, illetve a monarchiát egybetartani akaró erők harcában. Pohl tanulmánya nemcsak a sokszor máig élő nacionalista ideológiák eredetére vet éles fényt, hanem egyúttal kihívást is tartalmaz: visszamenőleg meg lehet és meg is kell írni ennek a historiográfiai és ideológiai küzdelemnek a történetét.

¹⁶ Walter POHL, *National Origin Narratives in the Austro-Hungarian Monarchy = Manufacturing Middle Ages: Entangled History of Medievalism in Nineteenth-century Europe*, ed. by Patrick G. GEARY, Gábor KLANICZAY, Leiden–Boston, Brill, 2013, 13–50.